

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Факультет цивільного захисту

Кафедра психології діяльності в особливих умовах

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Сучасні управлінські, інформаційно-психологічні технології»
за освітньо-професійною програмою «Цивільний захист»
циклу професійної обов'язкової підготовки
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
галузі знань 26 «Цивільна безпека»
спеціальності 263 «Цивільна безпека»

Рекомендовано кафедрою цивільного
захисту на 2022-2023 навчальний рік.
Протокол від 1.09.2022, № 2

Силабус розроблено відповідно до Робочої програми
навчальної дисципліни «Сучасні управлінські, інформаційно-психологічні
технології»

2022 рік

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДИСЦИПЛІНУ

1. Анотація

Навчальна дисципліна «Сучасні управлінські, інформаційно-психологічні технології» дає можливість ознайомитись із теоретичними та емпіричними розвідками окремих аспектів управлінських дій у сфері цивільного захисту, необхідних фахівцю для управління безпекою у складних ситуаціях покладання відповідальності за цивільну безпеку в організаційно-технічних системах, вибору стратегій і технологій належних дій. Опис необхідних дій керівника розглядається як не лінійний, оскільки рішення передбачає необхідність зважувати на вимір такого фактору, як потенціал людини, «тілесно – душевно – духовної істоти», на підставі досвіду виконання завдань підрозділами ДСНС України під час бойових дій.

Управлінська діяльність розглядається як спрямована на аналіз наявних у особистості ресурсів подолання стресових ситуацій, розвиток навичок стрес-управління, вмінь системно планувати своє найближче та віддалене майбутнє, способів відповідально організувати життєвий час і простір.

Здобувач вищої освіти отримає можливість працювати із стандартним набором поняттєвих засобів прийняття управлінського рішення, на основі знань особливостей їх сучасного використання, бути ознайомленими із новітніми, доопрацьованими відповідно до нинішніх реалій та процедур їх застосування.

2. Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Грибенюк Геннадій Сергійович, професор кафедри психології діяльності в особливих умовах факультету цивільного захисту, доктор психологічних наук, професор
Контактна інформація	м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8, кабінет 107. Номер телефону: 096 2266263
E-mail	hrybeniuk_hennadii@chipb.org.in
Наукові інтереси*	Сфера наукових інтересів пов'язана з розробкою проблем психології прийняття рішень в екстремальних умовах, зокрема, активізацією внутрішніх резервів людини. Життєздійснення ставить вимоги до людини як суб'єкта «самоперетворень» і самоефективності. У зв'язку з цим цікавими є особистісні, соціально-психологічні та організаційно-психологічні умови становлення і розвитку здатності до саморегуляції як детермінанти ефективної діяльності в різних умовах та готовності мотиваційної сфери фахівців.

Професійні здібності	Досвід: <ul style="list-style-type: none"> – практичного управління різномісцевими соціотехнічними та соціономічними системами на робочих місцях сектору безпеки та оборони; – ведення наукового пошуку самостійно та у складі проектних груп; – викладацької та керівної роботи у закладі вищої освіти; – експертної роботи у складі спеціалізованих вчених рад.
Наукова діяльність за освітнім компонентом	Доктор психологічних наук, зокрема: спрямування наукової спеціалізації кандидатського рівня – військова психологія та педагогіка, з розкриттям мотиваційної готовності фахівця; докторського рівня – педагогічна та вікова психологія, де розкрито проблеми здатності до саморегуляції та її становлення у курсантів. Автор значної кількості монографій, наукових фахових публікацій у вітчизняних та міжнародних виданнях.

3. Час та місце проведення занять з навчальної дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться відповідно до затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті інституту (<https://chipb.dsns.gov.ua/ua/Osvitnya-diyalnist.html>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру у другий та четвертий вівторок кожного місяця з 14.00 до 15.00 в кабінеті № 234. У разі необхідності додаткової консультації, її час, здобувач погоджує з викладачем.

4. Мета вивчення дисципліни

Інтегрувати інформацію щодо норм безпеки та управління нею в масив знань здобувача, придатний до використання у пошуку та поясненні ризиків безпечним станом функціонування організаційно-технічних систем сфери цивільного захисту. З'ясувати зміст, особливості та наслідки дії факторів ситуації на безпеку людини. Розвивати у здобувачів здатність аналізувати стрес-фактори ситуацій та за допомогою концептуальних знань і критичного осмислення зовнішніх і внутрішніх умов функціонування психіки приймати рішення щодо заходів допомоги людині.

5. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна)	заочна (дистанційна)
Статус дисципліни	Обов'язкова професійна	
Рік підготовки	1-й	1-й
Семестр	1-й	1-й
Обсяг дисципліни:		
в кредитах ЄКТС	4	4
кількість модулів	1	1
загальна кількість годин	120	120
Розподіл часу за навчальним планом:		
лекції (годин)	20	6
практичні (годин)	20	6
самостійна робота (годин)	80	108
підсумковий контроль	екзамен	екзамен

6. Передумови для вивчення дисципліни

Пререквізити: концептуальні знання за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

Постреквізити: державна система цивільного захисту, кадрова політика та організаційні аспекти роботи із персоналом служби цивільного захисту

5. Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми «Цивільний захист» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

– досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	Абревіатура
Ефективно управляти складними робочими процесами у сфері цивільної безпеки, у тому числі непередбачуваними та такими, що потребують нових стратегічних підходів; об'єктивно оцінювати результати діяльності персоналу та колективу.	PH02.
Розробляти і реалізовувати соціально-значущі проекти у сфері цивільної безпеки та дотичні до неї міждисциплінарні	PH04.

проекти з урахуванням соціальних, економічних, технічних та правових аспектів.	
Доносити професійні знання, власні обґрунтування та висновки до фахівців та широкого загалу, володіти навичками публічних виступів, дискусій, проведення навчальних занять	PH10.
Розв'язувати проблеми у нових або незнайомих ситуаціях за наявності неповної або обмеженої інформації, оцінювати ризики, здійснювати відповідні дослідження	PH11.
Приймати ефективні рішення у складних непередбачуваних умовах, визначати цілі та завдання, аналізувати і порівнювати альтернативи, оцінювати ресурси	PH16.
Аналізувати організаційно-технічні, психосоціальні, емоційні, поведінкові складнощі, які не відповідають умовам безпеки, оцінювати ризики стану соціального та психічного благополуччя у підлеглих і груп населення в районі оперативних дій, приймати ефективні рішення	PH18.

– формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності (загальні та професійні)	Абревіатура
Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.	K04.
Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.	K06.
Здатність приймати ефективні рішення, керувати роботою колективу під час професійної діяльності.	K08.
Здатність зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію до фахівців та нефахівців.	K15.
Здатність ідентифікувати складнощі в забезпеченні населення, окремої людини, групи, організації, соціотехнічної системи цивільного захисту.	K16.

6. Програма навчальної дисципліни

Теми навчальної дисципліни:

МОДУЛЬ 1 «СУЧАСНІ УПРАВЛІНСЬКІ, ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Змістовий модуль 1.

Технології управління безпекою сфери цивільного захисту: теоретико-прикладна побудова

Тема 1. Ідентифікація параметрів організаційно-технічних систем управління безпекою сфери цивільного захисту

Література: [Баз.: 3, 4, 5, 7, 19, 25, 33, 36, 37, 38, 39, 42, 52, 53, 61.
Доп.: 8, 20, 27, 30]

Тема 2. Методологічне забезпечення технологій управління безпекою

Література: [Баз.: 1, 9, 10, 15, 16, 18, 46, Доп.: 22, 26, 32]

Тема 3. Системний підхід до управління безпекою у сфері цивільного захисту

Література: [Баз.: 8, 17, 54, 59. Доп. 8, 10]

Змістовий модуль 2.

Емпіричне оцінювання ризиків умовам безпеки в організаційно-технічних, інформаційних, поведінкових підсистемах

Тема 4. Професійна відповідальність працівників за умови безпеки в організаційно-технічних системах сфери ЦЗ

Література: [Баз.: 13, 31, 32, 40, 42, 43, 44, 51, 56. Доп.: 1, 25]

Тема 5. Оцінка морально-психологічного стану та поінформованості населення з питань цивільної безпеки

Література: [Баз.: 1, 11, 41, 43, 45, 60. Доп.: 2, 28, 29]

Тема 6. Оцінки ризиків стану соціального та психічного благополуччя

Література: [Баз.: 6, 55, 49, 57, 58. Доп.: 9, 13, 31]

Тема 7. Оцінка ефективності у спільній діяльності груп та організацій на створення належних умов безпеки

Література: [Баз.: 12, 22, 23. Доп.: 6, 14, 21]

Змістовий модуль 3.

Застосування технологій психологічної підготовки та надання психологічної допомоги

Тема 8. Оцінка психологічної готовності підлеглих до дій за призначенням

Література: [Баз.: 14, 26, 28, 31, 47, 48, 42, 63. Доп.: 12, 15, 16, 17, 18]

Тема 9 Надання першої психологічної допомоги, підтримки, психоедукації підлеглим і населенню.

Література: [Баз.: 20, 24, 27, 64. Доп.: 4, 11, 19, 24]

Змістовий модуль 4.

Використання дидактичних засобів у технологіях навчання населення з питань цивільного захисту

Тема 10. Використання дидактичних засобів у технологіях навчання населення з питань цивільного захисту

Література: [Баз.: 21, 29, 30, 62, 65. Доп.: 3, 5, 23]

Контрольна робота за модулем 1

Екзамен

7. Розподіл дисциплін у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять

Назви змістових модулів і тем	Форма здобуття освіти				
	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		лекції	семінари (практичні) заняття	самостійна робота	модульна контрольна робота
МОДУЛЬ 1 Сучасні управлінські, інформаційно-психологічні технології					
Змістовий модуль 1. Технології управління безпекою сфери цивільного захисту: теоретико-прикладна побудова					
Тема 1. Ідентифікація параметрів організаційно-технічних систем управління безпекою сфери цивільного захисту	12	2	2	8	-
Тема 2. Методологічне забезпечення технологій управління безпекою	12	2	2	8	-
Тема 3. Системний підхід до управління безпекою у сфері цивільного захисту	12	2	2	8	-
Змістовий модуль 2. Оцінювання ризиків умовам безпеки в організаційно-технічних, інформаційних, поведінкових підсистемах					
Тема 4. Професійна відповідальність працівників за умови безпеки в організаційно-технічних системах сфери ЦЗ	12	2	2	8	
Тема 5. Оцінка морально-психологічного стану та поінформованості населення з питань цивільної безпеки	12	2	2	8	
Тема 6. Оцінки ризиків стану соціального та психічного	12	2	2	8	-

благополуччя населення в районі проведення оперативних дій					
Тема 7. Оцінка ефективності у спільній діяльності груп та організацій на створення належних умов безпеки	12	2	2	8	-
Змістовий модуль 3. Застосування технологій психологічної підготовки та надання психологічної допомоги					
Тема 8. Оцінка психологічної готовності підлеглих до дій за призначенням	12	2	2	8	
Тема 9. Надання першої психологічної допомоги, підтримки, психоедукації підлеглим і населенню	12	2	2	8	
Змістовий модуль 4. Використання дидактичних засобів у технологіях навчання населення з питань цивільного захисту					
Тема 10. Використання дидактичних засобів у технологіях навчання населення з питань цивільного захисту	12	2	2	8	
Контрольна робота за модулем 1	2	-	-	-	2
Екзамен	4	-	4	-	-
ВСЬОГО	120	20	20	80	2

8. Орієнтовна тематика індивідуальних завдань (самостійна робота)

Індивідуальні завдання можуть виконуватись здобувачами як під час практичних занять, так і під час самостійної роботи. Формами виконання індивідуальних завдань є: написання рефератів, есе, дайджесту, аналітичного огляду, аналізу практичних та проблемних ситуацій, підготовка результатів власних досліджень та ін.

Детальний опис форм, вимоги до виконання та критерії оцінювання індивідуальних завдань (самостійної роботи) здобувачів викладені у методичних вказівках для самостійного вивчення дисципліни «Сучасні управлінські, інформаційно-психологічні технології».

1. Які теоретичні конструкти використовують для того, щоб побудувати поняття «психологічна готовність» рятувальників. Назвіть самі концепти та їх частини. Які параметри та показники вони мають? Які використовують: а) у професійному відборі, б) у відомих Вам посібниках, де необхідно розкрити питання психологічної готовності, в) на заняттях з

- психологічної підготовки, г) керівники підрозділів, д) керівники занять з психологічної підготовки?
2. Проведіть аналіз понять в межах поняттєвого поля «система професійно-психологічної підготовки» та «методична система професійно-психологічної підготовки». Порівняйте їх обсяг та зміст. В чому відмінності? Зробіть висновок про те, кому необхідна «система», а кому «методична система»: а) керівнику частини, б) керівнику підрозділу, в) керівнику заняття, г) психологу? Що необхідно зробити, щоб з'явилась «система», «методична система» в конкретному підрозділі ДСНС України? Зробіть рекомендації посадовим особам.
  3. Проведіть аналіз понять: «засоби», «техніки», «технологія» (психолого-педагогічні). Порівняйте їх обсяг та зміст. В чому відмінності у практиках використання цих понять у роботі а) з рятувальниками, б) викладачів із студентами, в) папи Карло з Буратіно у казці «Золотий ключик»? Чому мова йде про технологізацію підготовки рятувальників? Чи необхідна індивідуалізація психологічної підготовки рятувальників? Дайте обґрунтовані відповіді.
  4. Проведіть аналіз понять: «організація», «напрямки психологічної підготовки». Порівняйте їх обсяг та зміст. Зробіть висновок про те, хто, що організує в конкретному підрозділі ДСНС України? Які конкретні внески в «організацію» та «напрямки психологічної підготовки» роблять: а) керівник частини, б) керівник підрозділу, в) керівник заняття, г) психолог? За що бере відповідальність рятувальник? Що необхідно зробити, для того, щоб рятувальник взяв на себе відповідальність за «організацію» і «напрямки психологічної підготовки»? Зробіть рекомендації посадовим особам підрозділу.
  5. Порівняйте концепт «подолання труднощів» та концепт «самосуб'єктної дії». Зробіть висновки щодо їх пояснювального потенціалу на заняття з психологічної підготовки у моделюванні психологічних факторів. Які з цих знань, зведених у концепти, корисні сучасному а) керівнику занять з психологічної підготовки, б) психологу, в) науковцю? Чим?
  6. Розкрийте поняття «участь психолога в організації професійно-психологічної підготовки рятувальників» та «участь керівного складу в організації професійно-психологічної підготовки рятувальників». Порівняйте обсяг та зміст понять. В чому відмінності? Яка відповідальність покладена а) на психолога, б) на керівника підрозділу, в) на керівника проведення занять? Чітко це назвіть, можливо пунктами обов'язків за посадою. Зробіть висновок щодо збалансованості прав і обов'язків всіх учасників процесу психологічної підготовки рятувальників. Чи сприяє це ефективності процесу психологічної підготовки? Підберіть приклади, факти, які спростовують ефективність моделі розподілу відповідальності? Запропонуйте власну модель покладання відповідальності.
  7. Зробіть аналіз поняття «моделювання психологічних факторів на занятті». Які дії в межах цього поняття необхідно зробити а) викладачу, б)

психологу? Розробіть рекомендації викладачу на проведення наступних занять. Обґрунтуйте власні поради. Що необхідно контролювати під час відвідування заняття для того, щоб висновки не були суб'єктивними? Які конкретні показники підготовки та проведення?

8. Дайте характеристику того, як необхідно визначати напрямки психологічної підготовки рятувальників та за ними моделювати якості необхідні для роботи у звичайних та екстремальних умовах. Зробіть це з опорою на таблицю 1. Варіант визначення робочого місця для моделювання психологічних факторів виберіть самостійно. Які із зроблених Вами описів можна назвати «системними» і до якого концепту віднести? Чи можна до концепту «професіографічний аналіз діяльності»? Чим це корисно психологу-практику? Які із зроблених Вами описів є корисними керівникам підрозділів у проведенні психологічної підготовки? Чим?

Таблиця 1

Назви посад та класифікація спеціальностей

Управлінські	Виконавські		
	Сенсорно-моторні	Сенсорні	Моторні
оперативний черговий	водій мототранспортних засобів	телефоніст	вантажник
начальник частини	водій вантажних автомобілів спеціального призначення	радіотелефоніст	вартівник
начальник караулу, начальник зміни	водій автомобілів (автобусів)	контролер КПП	дезінфектор
командир відділення		гідрометеоспостерегіч	
	Виконавські		
	Сенсорно-когнітивні	Моторно-вольові	Технологічні
	оператор	пожежний-рятувальник	машиніст
	дозиметрист	водолаз	моторист
	оператор ЕОМ		

9. Порівняйте обсяг та зміст понять, які характеризують «технологію» в межах психологічної підготовки. Порівняйте з технологією на виробництві Розкрийте в чому відмінності? Які основні одиниці технології? Для чого введено це поняття в обіг у практиках психологічної підготовки? Розкрийте які технології Ви знаєте для роботи в підрозділі?

10. Дайте характеристику моделювання навантажень на пізнавальну сферу особистості в різних умовах. Посаду виберіть за табл. 1. Які вимоги до інтелекту та розумового розвитку рятувальника та у яких ситуаціях висунуто,? Перед якою необхідністю він поставлений? Які із зроблених Вами описів труднощів корисні для моделювання на занятті: а) з психологічної підготовки, б) полосі перешкод, в) інших заняттях, г) тактико-спеціальних навчаннях, д) у перебігу чергування?
11. Проаналізуйте поняття «підготувати засоби моделювання навантажень». Розкрийте його зміст та обсяг для проведення заняття. Як проконтролювати кількість та якість підготовлених засобів? Хто це може зробити у підрозділі рятувальників? За якими конкретними показниками? Як з'ясувати час експонування засобу? Зробіть рекомендації керівнику заняття щодо підготовлених ним засобів, їх психологічного наповнення.
12. Як з'ясувати яке саме явище психіки змодельовано керівником заняття та міру його навантаження на рятувальника? Обґрунтуйте відповідь. Напишіть якими засобами можна змодельовати навантаження на а) емоційну сферу рятувальника, б) когнітивну сферу, в) поведінкову сферу. Обґрунтуйте. Розпишіть підготовлені засоби по групам. За якими критеріями виокремленні ці групи? Чи можуть вони бути використаними також для діагностики явища «емоційної стійкості рятувальника»?
13. На особистість рятувальника впливають три важливі для психологічної підготовки процеси. Кожен із процесів має свою сутність, зміст та мету. Лише їх поєднання дає оптимальний результат. Розкрийте явища психіки, на які впливають та відповідні засоби, які використовують в кожному процесі. Наведіть конкретний приклади їх впливу на особистість рятувальника із практики сьогодення, або на людину з вашого оточення. Для цього заповніть таблицю 2. Робоче місце виберіть самостійно за таблицею 1.

Назва робочого місця «   »

Процес	Явища психіки на які впливають та засоби
1) процес зовнішнього впливу; його суб'єкти: суспільство, керівник підрозділ обставини навчальної діяльності; обставини професійної діяльності	
2) процес змін в особистості, який виявляється у: діях, діяльності, поведінці, психічних станах, в окремих ситуаціях, під час виконання обов'язків , у складних умовах.	
3) процес самовпливу, самоорганізації, це: зміни поведінки, психічних станів з метою подолати труднощі під час виконання завдань.	

14. Основними цілями психологічної підготовки прийнято вважати:

- розвиток та активізацію психологічних якостей людини;
- формування психологічної стійкості та готовності до виконання професійних завдань;
- розвиток необхідних психологічних функцій та рис особистості.

Виберіть на Ваш розсуд низку ситуацій професійної діяльності в яких передбачаються дії рятувальника. Виходячи із них та цілей, сформулюйте мету заняття: а) для будь-якого заняття в межах службової підготовки, б) заняття і психологічної підготовки, в) тактико-спеціальних навчань, г) заняття з пожежної тактики, д) заняття з протипожежної та аварійно-рятувальної техніки, ж) заняття з пожежно-рятувальної та фізичної підготовки, з) заняття з організації робіт у непридатному для дихання середовищі, д) заняття, де є звичайне обчислення, наприклад розмірів споруди.

Підберіть необхідні засоби психологічної підготовки. Зробіть їх перелік. Зробіть оцінку необхідної та достатньої кількості, необхідного часу експонування. Зробіть оцінку належної якості засобів на етапі підготовки.

15. Назвіть складники мети та напишіть мету для занять: а) будь-якого заняття в межах службової підготовки, б) заняття із психологічної

підготовки, в) тактико-спеціальних навчань, г) заняття з пожежної тактики, д) заняття з протипожежної та аварійно-рятувальної техніки, ж) заняття з пожежно-рятувальної та фізичної підготовки, з) заняття з організації робіт у непридатному для дихання середовищі, д) заняття, де є звичайне обчислення, наприклад розмірів споруди.

Підберіть необхідні засоби психологічної підготовки. Зробіть їх перелік. Зробіть оцінку необхідної та достатньої кількості, необхідного часу експонування.

16. Змоделюйте для ситуації психологічної підготовки рятувальників труднощі: а) моральні, б) фізичні, в) психологічні. Перелік ситуацій.
17. Змоделюйте для ситуації психологічної підготовки рятувальників навантаження: а) різні за інтенсивністю переживань, б) тривалістю, в) зосередженістю вольових зусиль. Перелік ситуацій.
- З'ясуйте причини помилкових дій: а) викликані невпевненістю, б) через професійну або іншу невідповідність.
18. Чи знаєте Ви, що входить до змісту психологічної підготовки рятувальників? Чи вмієте визначати межі прикладання власних зусиль? Розкрийте, які: а) знання, вміння та навички, б) погляди та переконання, в) мотиви та установки, д) якості особистості, – необхідно покращити та в яких ситуаціях? Для цього заповніть таблицю 3.

Таблиця 3

	Результати психологічної підготовки
Знання	
Вміння та навички	
Погляди та переконання	
Мотиви та установки	
Якості особистості	

19. Визначити до яких компонент особистості рятувальника необхідно віднести наступні передбачувані результати психологічної підготовки. Для цього заповніть таблицю 3. Напишіть їх назви зверху вниз починаючи із обізнаності.

Таблиця 4

Результати психологічної підготовки	Компоненти особистості рятувальника
що характеризують готовність до успішних дій у складних умовах навчальної та професійної діяльності (сміливість, рішучість, витримка, самовладання, винахідливість, емоційно-вольова стійкість)	
щодо необхідності і можливості подолання труднощів та управління своїми психічними станами та діяльністю	
долати труднощі навчальної та професійної діяльності, управління своїми психічними станами та діяльністю	
прагнення рятувальника до активних дій у складних умовах навчальної та професійної діяльності.	
щодо психічних труднощів навчальної та професійної діяльності, їх впливу на психіку, засобів управління власними психічними можливостями	

20. Зробіть рекомендації а) викладачу, а) керівнику частини, б) керівнику підрозділу, в) керівнику заняття, – у який спосіб перевести зміст до якого він прикладає зусилля (див. ліва колонка табл. 5) у зміст психологічної підготовки (див. права колонка табл. 5)? Яку поставити мету? Якими це зробити засобами? У якій послідовності діяти? Зробіть це конкретно для кожної позиції у лівій колонці: від знань до якостей. Зміст, зокрема, чи це історія України, чи державність, чи інше оберіть самостійно.

Таблиця 5

	Результати морального виховання		Результати психологічної підготовки
Знання	історії України, розуміння ідеї української державності, національної свідомості, державної політики на сучасному етапі, норм моралі, законів, вимог статутів.	Знання	психічних труднощів навчальної та професійної діяльності, їх впливу на психіку, засобів управління власними психічними можливостями.
Вміння та навички	моральної поведінки, їх застосування до оцінки подій у власному оточенні, колективі, організації, загалом у країні	Вміння та навички	подолання труднощів навчальної та професійної діяльності, управління своїми психічними станами та діяльністю.
Погляди та переконання	з питань власної моральності, професійної діяльності та її призначення, необхідності додержання норм моралі та права.	Погляди та переконання	у необхідності і можливості подолання труднощів та управління своїми психічними станами та діяльністю.
Мотиви та установки	які відображають ставлення працівника до виконання своїх обов'язків, до колег, до праці у певній професійній організації, до діяльності уряду, ідеї національної державності.	Мотиви та установки	які відображають прагнення працівника до активних дій у складних умовах навчальної та професійної діяльності.
Якості особистості	переконання, державна свідомість, патріотизм, моральне обличчя та	Якості особистості	які характеризують готовність до успішних дій у складних умовах

і	правосвідомість, які проявляються у повсякденній суспільно-корисній праці та поведінці.	і	навчальної та професійної діяльності (сміливість, рішучість, витримка, самовладання, винахідливість, емоційно-вольова стійкість).
---	---	---	---

21. Виберіть за таблицею 1 посаду та зробіть для неї аналіз труднощів та якостей, які необхідно розвивати у рятувальника на заняттях з психологічної підготовки. За зразок візьміть таблицю 6. Проте, пишiть назви труднощів не для групи труднощів, як це є у таблиці 6, а додавайте в яких конкретно ситуаціях вона має місце, наприклад: «небезпека – небезпека неправильного вдягання засобів захисту пожежним-рятувальником», або «небезпека – небезпека перекриття клапана дихання водолаза» і т. ін. Складіть повний, конкретний, чіткий та обґрунтований перелік небезпек. Це дасть Вам можливість чітко уявляти труднощі та навантаження на рятувальника і під них конкретно ставити мету та підбирати засоби психологічної підготовки.

Таблиця 6

Перелік труднощів та професійно важливих психологічних якостей
рятувальника

Групи труднощів, які долає рятувальник під час виконання завдань	Якості, необхідні для успішного подолання цих труднощів
Небезпека (реальна і вигадана)	Сміливість, мужність, схильність до ризику
Раптовість, нове, невизначеність щодо впливів факторів обстановки	Витримка, самоволодіння
Дефіцит часу та інформації Протириччя в інформації	Ініціативність, винахідливість, спокійність
Відповідальність за прийняте рішення і його виконання	Обов'язковість, відповідальність, самостійність
Стрес-фактори підвищеної інтенсивності (вогонь, шум, змінений склад повітря)	Емоційно-вольова стійкість

22. Доповніть перелік труднощів та професійно важливих психологічних якостей рятувальника тими, що не зазначено у таблиці 6. Зробіть це для однієї із спеціальностей та посад за таблицею 1.

23. Які на Вашу думку небезпеки не вказані автором (табл. 7.)? Підійдіть критично, як це необхідно в межах наукового методу. Доповніть перелік пропозиціями. Обґрунтуйте власні думки.

24. Які на Вашу думку засоби саморегуляції у діяльності пожежних-рятувальників не вказані автором (табл. 7.)? Підійдіть критично, як це необхідно в межах наукового методу. Доповніть перелік пропозиціями. Обґрунтуйте власні думки.

Зробіть подібний перелік для іншого робочого місця, яке оберіть власноруч за табл. 1.

Екстремальні чинники та засоби саморегуляції у діяльності
пожежних-рятувальників

Екстремальні чинники, що долає рятувальник під час виконання завдань	Засоби саморегуляції, які необхідні для успішного подолання цих труднощів
<ul style="list-style-type: none"> – обмеженість часу; – не передбачуваність; – стиснутість у часі перебігу подій екстремальної ситуації; – єдиний можливий засіб розв’язання питання; – здатність до прийняття нестандартних рішень, які є єдино можливим засобом досягнення успіху; – здатність до прийняття нестандартних рішень в ситуаціях дефіциту засобів досягнення успіху; – дефіцит інформації; – невизначеність міри ризику; – невизначеність динаміки розвитку загрозливих чинників ситуації; – невизначеність кінця терміну перебування у небезпечній ситуації; – контроль над неадекватними реакціями на ситуацію, які стають гальмом досягнення успіху, в першу чергу для самої людини; з огляду на те, що це колективно-групова діяльність, є характеристики такої діяльності, пов’язані з необхідністю контролю над неадекватними реакціями інших, зокрема, тих, хто включений в єдину смислову низку виконання завдання; – жорстокість, нестандартність, винятковість діяльності її щоденною, щохвилинною близькістю загрози смерті; – діяльність в екстремальних умовах ставить людину перед жахливими видовищними ситуаціями, які вона не витримує емоційно; – діяльність специфічна, тим, що потребує побудови плану дій, пошуку засобів реалізації дій, з тим, щоб вибрати найсуттєвіші прояви діяльності, які вимагають постійної саморегуляції з метою подолання екстремальності та досягнення бажаного результату; – непередбачуваність зміни ситуації, що зумовлена багатofакторністю впливів на перебіг подій в екстремальних ситуаціях; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність асоціювати соціальну значущість екстраполяцією особистісного усвідомлення значущості. 2. Засоби самонавіювання 3. Контроль або здатність усвідомлювати співвідношення, яке має поведінка із завданням в ситуації. 4. Встановлення міри відповідності активності специфіці ситуації. 5. Внесення коректив у прояви бажаної активності при знаходженні відхилень. 6. Визначення специфіки моменту початкового етапу. 7. Знаходження

<ul style="list-style-type: none"> – необхідність швидкого визначення мети дій (розв’язання завдання із розміщенням сил та засобів на місці пожежі); – відшукання засобів та способів її досягнення (на основі самооцінки, уявлень особистості про себе); – аналіз наявної ситуації та прогноз її можливих перетворень – створення моделі наявної та передбачуваної ситуації: – прихований характер інформації про можливий розвиток ситуації («Вогонь має душу: ти його чекаєш тут, а він виривається там, і нічого не можеш зробити, якби знав про наявність ходу на горищі. На твоїх очах згорає двоповерховий красень дім від маленького сарайчика-прибудови»); – передбачення можливих результатів та наслідків власних дій для себе та оточення («Розвідку провів сам, взяв ствол, рукав, притушив, працюйте тепер, хлопці»); – антиципація дій оточенням, передусім значущим; – не визначеність із розміщенням сил та засобів; – роботи на висоті; – робота в темряві; – індивідуальна неповторність небезпек («...не знаєш планування, підвалу”»); – небезпека вибуху; – небезпека обрушення конструкцій, де працюють виконавці” – страх, що хтось постраждає з підлеглих; – стони, постраждалих, від покалічених, поранених, яких відвозять машини швидкої допомоги; – крики дорослих, дітей про допомогу; – крики про те, що будуть пригати з п’ятого поверху; – тривале, на весь час гасіння, очікування якоїсь небезпеки; – багаточасове безперервне виконання обов’язків; – ризик враження електричним струмом («Під’їжджаємо, бачу, щит - електричний назовні, а вимикач десь у середині, в полум’ї»); – брак часу; – холод, вологість, мокрота; <p>безпосереднє відчуття, мокрого одягу, взуття, захисної маски на обличчі («...не відчуваєш ні холоду, ні мокрого одягу, думаєш про те, як скоріше гасить»);</p> <p>розуміння того, що ціна ризику власним життям може бути</p>	<p>можливості корегувати діяльність.</p> <p>8. Контроль над мисленнєвими операціями для розв’язання завдань в ситуаціях.</p> <p>9. Засоби регуляції, які адекватні ситуації.</p> <p>10. Активізація себе на дії, виходячи з самоповаги, із значущості свого “Я”.</p> <p>11. Бачення свого “Я” в різних іпостасях.</p>
--	---

високою (врятоване життя людини із верств населення, які в сьогоднішніх соціально-економічних умовах України є соціальними ізгоями «врятуєш алкоголічку»).	
--	--

25. Вашу увагу як: а) психолога, б) керівника занять з психологічної підготовки, в) керівника підрозділу, в) рятувальника у випадку взаємодопомоги, – необхідно зосереджувати на проявах, ознаках «готовності» чи не «готовності» рятувальника. Це методичний інструмент для практичного визначення стійкої чи ситуативної психологічної готовності через спостереження за ситуацією та її аналіз. За допомогою табл. 7 зробіть це. Заповніть табл. 7, де замість найменувань показників найменуєте та внесіть ті показники чи ознаки, що Ви спостерігали, мали в досвіді, чи ознаки з інших джерел та їх описів, наприклад, художньої літератури. Як отримати ще необхідну для аналізу інформацію? Чи можна використовувати цей методичний інструментарій для розпізнавання ознак «готовності – не готовності» до інших спеціальностей, посад, робочих місць?

Таблиця 7

Показники та критерії психологічної готовності фахівця

Показники психологічної готовності		Критерії психологічної готовності рятувальника
Зовнішні	Внутрішні	
якість дій під час виконання завдань, вправ	налаштованість	безпомилковість, своєчасність, чіткість, типові для даної особистості психічні реакції, ступінь усвідомлення, контролю за почуттями
особливості реакцій та поведінки	мотивація, установки на виконання завдання, впевненість у надійності техніки та засобів захисту, вміння контролювати почуття та керувати ними	
особливості вегетативних реакцій		типові фізіологічні реакції

26. Психологу для розпізнавання ознак «готовності – не готовності» рятувальників та їх аналізу необхідно знати: 1) де в особистості відбувається злам чи зміни, 2) у який спосіб виявити ознаки змін. Відповідь на це питання дає таблиця 8. За її допомогою визначте: а) на яких рівнях особистості відбуваються зміни, б) специфіку проходження психологічної напруженості на кожному рівні у ситуаціях «готовності – не готовності» рятувальників.

Рівні прояву психологічної готовності (напруженості та адаптованості)

Зміни особистості на різних рівнях	Прояви міри психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах		Методи виявлення психологічної готовності
	<i>Напруженість</i>	<i>Адаптованість</i>	
соціально-психологічному	небажання показати себе із негативної сторони	виконання діяльності на рівні, якого очікує колектив	Спостереження, аналіз висловлювань про свою готовність
	боязкість неправильних оціночних суджень начальника та співробітників	наслідування більш досвідчених, впливи працівників, які мобілізують	
індивідуально-психологічному (особистісному і функціональному)	сумніви у спроможності подолати труднощі	впевненість у собі, товаришах, колективі	Аналіз технології виконання дій, аналіз ситуації виникнення потреби спостереження
	підвищена емоційна реакція на впливи труднощів	позитивна мотиваційна установка на подолання труднощів	
	зосередженість уваги на своїх переживаннях	безпомилковість дій	
	боязкість помилитися, зробити не так	зібраність, зосередженість, скоординована реакція на розпорядження	
	поява недоцільних рішень та діяльності		
психофізіологічні	відхилення психофізіологічних реакцій	стабілізація на рівні	психофізіологічні методи

27. Травма й реакції на травматичні переживання: жахливі сновидіння, яскраві спогади, нав'язливі думки про подію, – що з них зветься «флешбеками»? Розкрийте їх ознаки.

28. Розкрийте ознаки ПТСР, ознаки уникнення (витиснення з пам'яті спогадів про подію, відхід від усього, що з ним пов'язане) і симптоми підвищеної збудливості (тривожність, підвищена дратівливість, безсоння).
29. Розкрийте значення і смислове навантаження поняття «формування системи управління безпекою та її змінами в організації».
30. Розпізнавання готовності працівника до роботи в екстремальних умовах.
31. Взаємодія особистості та екстремального середовища: стрес, гострі стресові розлади, ПТСР.
32. Ознаки гострих стресових розладів, ПТСР, особливості прояву у дітей та дорослих.
33. Загальна характеристика життєвих подій, що викликають стресові розлади (втрата близької людини, розлучення, хвороба, втрата роботи, насильство, загроза життю, втрата житла).
34. Особливості посттравматичних станів, пов'язаних із хворобою.
35. Розлучення як психологічна проблема, його наслідки у родині. Втрата близької людини. Фази горя. Патологічне горе.
36. Особливості ПТСР в осіб, які перебувають в екстремальних ситуаціях (природні й техногенні катастрофи: землетруси, пожежі, аварії; захоплення заручників, теракти, військові дії, змушена міграція тощо).
38. Відпрацювання прийомів «розумної поведінки»; застосування методів саморегуляції (релаксація, аутогенне тренування).
39. Методи самопомоги й професійної психологічної допомоги в стресовій ситуації (виклик позитивних емоцій, музикотерапія, аутогенне тренування, фізичне релаксація й ін.).
40. Комплексна допомога потерпілим в екстремальних ситуаціях, «трикутник допомоги» (медична, соціальна, психологічна).
41. За допомогою поняттєвих засобів покажіть, як «розуміють» явище, або його ідентифікують, вирізняють, розпізнають.
42. Поняття «ідентифікувати», «вирізняти», «розпізнавати» допомагають керівнику підрозділу зрозуміти явища і перейти від чогось невизначеного до визначеного у психіці постраждалого чи житті. Що і з чим порівнюють, вирізняють, розпізнають?
43. Розкрийте цільову перспективу найменування і використання опорної схеми (опис, узагальнення, пояснення, прогнозування, управління)
44. Розкрийте зміст та обсяг ситуаційного підходу до аналізу діяльності організацій. Порівняйте розкриті Вами ознаки та дії із змістом та діями в межах інших підходів, зокрема : системного та комплексного?
45. Розкрийте те, як наявні моделі управління безпекою в сучасних організацій та їх характеристики задовольняють попит на необхідний рівень безпеки \. Відповідь обґрунтуйте.
46. Розкрийте роль поняття «структура організації» для розгортання процесів управління безпекою та в життєдіяльності організації.
47. Дайте характеристику показників ефективності організації в управлінні безпекою. Доведіть їх універсальний характер для різних суб'єктів та розкрийте межі використання. Відповідь обґрунтуйте.
48. Розкрийте значення соціально-психологічних процесів (ставлень один до одного, спрацьовування згуртування) для вирішенні питань цивільної безпеки в організації. Обґрунтуйте їх прикладну важливість.

10. Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: залік, стандартизовані тести, наскрізні та командні проекти, аналітичні звіти, реферати, есе, завдання на смузі психологічних перешкод, презентація власних досліджень.

Оцінювання рівня освітніх досягнень здобувачів здійснюється за 100-бальною шкалою, що використовується в ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України з переведенням в оцінку за рейтинговою шкалою – ЄКТС та в 4-бальну шкалу.

Таблиця відповідності результатів оцінювання знань з навчальної дисципліни за різними шкалами

Накопичувальна 100-бальна шкала	Рейтингова шкала ЄКТС	4-бальна шкала
90–100	A	відмінно
80–89	B	добре
65–79	C	
55–64	D	задовільно
50–54	E	
35–49	FX	незадовільно
0–34	F	

11. Критерії оцінювання: форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль результатів навчання здобувачів освіти проводиться у формі: фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, практичних ситуацій, проектної роботи.

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену.

12. Розподіл та накопичування балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни

Вид навчальної роботи	Кількість	Максимальний бал за вид навчальної роботи	Загальна максимальна кількість балів
Модуль № 1	I. Поточний контроль		
	Лекції	10	0
	Практичні заняття (семінари)	10	4
	Модульна контрольна робота	1	20
	II. Підсумковий контроль		
	Екзамен	1	40
Разом за всі види навчальної роботи модуля I			100

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни формується з урахуванням результатів:

- поточного контролю роботи здобувача впродовж семестру (включно із самостійною);
- підсумкового контролю успішності.

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на заняттях та набутих навичок під час виконання завдань практичних робіт.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на практичному (семінарському) занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 4 балів):

4 бали – завдання виконане в повному обсязі, відповідь вірна, наведено аргументацію, використовуються професійні терміни.

3 бали – завдання виконане не в повному обсязі, але наведено аргументацію, використовуються професійні терміни.

2 бали – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, у звіті допущені незначні помилки.

1 бал – завдання виконане частково, допущені значні помилки. 0 балів – завдання не виконане.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання.

Оцінювання **індивідуальних завдань** (самостійна робота) здійснюється на практичних заняттях за шкалою від 0 до 4 балів.

Критерії оцінювання залежать від форми виконання завдання. Наприклад (оцінювання есе, дайджесту, реферату):

4 бали – отримують здобувачі, які можуть виокремити з різних джерел основні положення, структурно об'єднати їх, коротко проаналізувати кожне з них та зробити ґрунтовні узагальнюючі висновки.

3 бали – отримують здобувачі, які можуть виокремити з різних джерел основні положення, структурно об'єднати їх, коротко проаналізувати кожне з них, але не можуть зробити ґрунтовні висновки.

2 бали – отримують здобувачі, які в цілому правильно виокремили основні положення кожного з джерел, але не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків.

1 бал – отримують здобувачі, які фрагментарно виокремили основні положення кожного з джерел, але не зробили їх відповідного аналізу та узагальнюючих висновків.

0 балів – отримують здобувачі, які не виконали завдання або у роботі яких виявлено факти академічної не доброчесності.

Модульна контрольна робота є складовою поточного контролю і здійснюється через проведення аудиторної письмової роботи під час проведення останнього практичного заняття в межах окремого модуля.

Кожен варіант модульної контрольної роботи складається з десяти тестових завдань та одного ситуаційного завдання. Відповіді на поставленні завдання здобувачів повинні відображати вільне володіння обсягом навчального матеріалу, передбаченого програмою.

Критерії оцінювання знань здобувачів при виконанні контрольних робіт (оцінюється в діапазоні від 0 до 20 балів):

Сума балів за правильне виконання тестового завдання складає 10 балів. Вага одного правильно вирішеного тестового запитання складає 1 бал:

1 бал – відповідь вірна;

0 балів – відповідь не вірна.

Сума балів за виконання ситуаційного завдання складає 10 балів. При його оцінюванні береться до уваги вміння застосовувати знання на практиці (у вигляді наведення власних прикладів), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію що до них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

9-10 балів – питання розкрито в повному обсязі, відповідь вірна, наведено переконливу аргументацію, використовуються професійні терміни, наявний творчий підхід.

7-8 бали – питання розкрито вірно, але обґрунтування відповіді недостатнє, професійна термінологія використана вірно.

5-6 бали – питання розкрито в цілому вірно, допущені помилки при аргументації, використана термінологія вірна.

3-4 бали – питання розкрито частково, допущені значні помилки при аргументації, використана термінологія плутана.

1-2 бал – питання розкрито на рівні окремих фрагментів, аргументація відсутня.

0 балів – питання не розкрито.

Підсумковий контроль успішності проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі, проводиться у формі екзамену.

Кожен варіант підсумкового контролю складається з двох теоретичних питань та практичного завдання. Відповіді на поставленні завдання здобувачів повинні відображати вільне володіння обсягом матеріалу, передбаченим програмою, зокрема, вміти застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання психологічних ситуацій тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, виявляючи особисту позицію щодо них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Критерії оцінювання знань здобувачів на підсумковому контролі (оцінюється від 0 до 40 балів):

40 балів – в повному обсязі здобувач володіє навчальним матеріалом, глибоко та всебічно розкрив зміст теоретичного питання;

39-30 бали – достатньо повно володіє навчальним матеріалом, в основному розкрито зміст теоретичного питання. При наданні відповіді на деякі питання не вистачає достатньої глибини та аргументації, при цьому є несуттєві неточності та незначні помилки;

29-19 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки;

18-1 балів – частково володіє навчальним матеріалом, відповіді загальні, допущено при цьому суттєві помилки;

0 балів – не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичного питання та практичних завдань.

13. Перелік питань для підготовки до екзамену

1. Розкрийте питання теоретичної побудови поняттєвих засобів для проведення аналізу параметрів організаційно-технічних систем управління безпекою сфери цивільного захисту.
2. Проведіть аналіз змісту та обсягу понять: « організаційно-технічна система», «управління як діяльність», «управління окремою діяльністю». Порівняйте їх обсяг та зміст. В чому відмінності?
3. Проведіть аналіз змісту та обсягу понять: «управління», «технологія управління». Порівняйте їх обсяг та зміст. В чому відмінності?
4. Проведіть аналіз змісту та обсягу понять: «управління», «технологія управління», «інформаційна технологія», «навчальна технологія», Порівняйте їх обсяг та зміст. В чому відмінності?
5. Порівняйте концептуальні знання керівника щодо розподілу ролей та функцій у технологіях управління сфери цивільного захисту... Зробіть висновки щодо їх пояснювального потенціалу. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному керівнику? Покажіть це схемою.

6. Розкрийте питання відповідальності замовника, організатора та виконавця. Порівняйте обсяг та зміст цих понять у класифікації. В чому відмінності?
7. Дайте характеристику стратегій подолання можливої не збалансованості робочих місць сфери ЦЗ за обов'язками та наданими керівнику правами (засобами). Поясніть це на прикладі та у контексті індивідуальних властивостей керівника і виконавців. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному керівнику? У який спосіб та якими стратегіями це необхідно робили?
8. Порівняйте обсяг та зміст понять, які характеризують подолання керівником не виконавчості підлеглих: «непокора», «опір начальнику», «не виконання». Розкрийте в чому відмінності? Як вони співвідносяться з вимогою не виконувати не правомірні розпорядження чи поважати начальника?
9. Порівняйте обсяг та зміст понять класифікації, які характеризують виконання функцій організатора: «фіксувати замовлення на діяльність», «осмислити замовлення з точки зору наявних ресурсів», «побудувати норму виконання», «контролювати дотримання норми виконання;», «корегувати процес виконання» Розкрийте в чому відмінності? Наведіть приклади робочих місць сфери цивільного захисту.
10. Порівняйте обсяг та зміст понять класифікації, які характеризують виконання функцій виконавцем: «Вихідний матеріал», «Засоби», «Способи», «Кінцевий продукт» Розкрийте в чому відмінності? Наведіть приклади робочих місць сфери цивільного захисту.
11. Порівняйте обсяг та зміст понять класифікації, які характеризують виконання функцій замовника: «формулює замовлення», «забезпечує всім необхідним». Розкрийте в чому відмінності? Наведіть приклади робочих місць сфери цивільного захисту.
12. Розкрийте питання опису у поняттях змісту та обсягу явищ сфери цивільного захисту, зокрема, впливу на готовність організаційно-технічної системи чи підготовлений нею проект дій в різних режимах функціонування. На прикладі поясніть, чим корисно сучасному керівнику розуміння напрямків аналізу проблеми за змістом і обсягом?
13. Дайте характеристику поняттєвому поділу управління у сфері ЦЗ в онтологічного плані. Які з цих знань зведено у концепти, корисні сучасному керівнику? Поясніть кожен вид управління прикладами власного досвіду. Які Ви знаєте закономірності кожного виду управління корисні сучасному керівнику. Чим вони обґрунтовані?
14. Вам прийдеться пояснювати чому і яким чином змінюються питання безпеки людини чи організаційно-технічної системи під впливом фактів, подій соціального життя. Предметом вашого розуміння є те, як люди: думають, ставляться, впливають один на одного. До яких параметрів особистості чи діяльності чи ситуації відносяться ці дієслова? Додайте необхідні поняття для повного і системного аналізу керівником фактора ресурсів і потенціалу особистості та її ввімкнення у діяльність і досягнення ефективності. В яких конкретних ситуаціях?

15. Розкрийте зміст поняттєвого засобу «людина в ситуації». Чи може він бути використаним для ідентифікації явища «загроза і небезпека»? Чого? За яких умов? Обґрунтуйте відповідь. Розкрийте засвоєні Вами параметри особистості, діяльності, ситуації.
16. Що означають наступні поняття: «параметри безпеки людини, особистості», «параметри діяльності», «фактори ситуації»? Побудуйте з них розповідь про конкретний факт управлінського процесу.
17. Дайте по-перше, поради щодо постресового відновлення підлеглого, учасника бойових дій. По-друге, розкрийте основні моменти необхідного «розбору польотів» з особовим складом, який брав участь у аварійно-рятувальних роботах після ракетного обстрілу, зокрема, на завалах житлового будинку і повернувся з виконання завдань. В чому їх профілактичне значення в перші 24 години? Які дороговкази у проведенні? Доведіть обґрунтованість власних дій.
18. Розкрийте як за допомогою нижченаведених поняттєвих засобів психолог і керівник підрозділу ДСНС України моделюють необхідні засоби та способи для проведення заняття з психологічної підготовки. Поняттєві засоби: «параметри безпеки людини, особистості», «параметри діяльності», «фактори ситуації» «труднощі під час виконання дій», «компоненти: інтелект, емоції, воля».
19. Дайте характеристику процесу «**зовнішнього впливу**» як частини процесів «**зовнішнього впливу – змін в особистості – самовпливу, самоорганізації**». Розкрийте, хто є його суб'єктами? Обґрунтуйте необхідність зважувати на ці процеси на заняттях з психологічної підготовки, а також, в діях із тими, хто отримав психічну травму.
20. Розкрийте особливості поділу психічного на три компоненти: інтелект, емоції, волю, а саме:
- пізнавальну компоненту (інтелектуальну, когнітивну розумову),
  - емоційну (афективну) компоненту,
  - вольову (конативну, поведінкову) компоненту
- У яких обставинах їх може використовувати керівник підрозділу. Розкрийте типові ситуації, та що цими поняттями позначено?
21. Розкрийте важливий для практичного використання керівником зв'язок між поняттями, що використовують для оцінки підлеглих і постраждалих: «**стани – процеси – якості, властивості – утворення**». Відобразіть за допомогою схеми. Покажіть на прикладах управлінської діяльності.
22. Розкрийте цільову перспективу вивчення індивідуальних особливостей підлеглих та її використання в управлінській практиці. Наведіть приклади стосовно прихованих параметрів явищ психіки у постраждалих та у виникненні стресових розладів та їх розпізнаванні.
23. Чи відносяться наступна логіка: «опис – пояснення – управління» до такої, що розкриває індивідуальні особливості підлеглого, особливості виникнення страху, травми, стресового розладу? Яких понять бракує? Які з дієслів цієї догіки дають змогу описати цільову перспективу необхідних

дій керівника, які не придатні до цього? Обґрунтуйте стосовно кожного явища психіки: страху, тривоги, травми. Наведіть приклади.

24. Дайте детальну характеристику всіх можливих аспектів використання поняття «діяльність» призначених для оцінки внутрішнього і зовнішнього плану діяльності працівників. Які з цих понять придатні і для чого? Обґрунтуйте. Список аспектів: суб'єкт діяльності, морфологія, побудова, організація діяльності, зовнішній та внутрішній плани діяльності, склад внутрішнього плану діяльності, мотивація і функції діяльності, динаміка, різноманіття, типологія діяльності? Чи можна їх скоротити до понять «онтологія, праксеологія, аксіологія діяльності» професійної відповідальності.
  1. Дайте характеристику особливостям дотримання норм безпеки в ієрархічних організаціях. Що може дати такий опис у проведенні теоретичного, емпіричного та методологічного аналізу? Обґрунтуйте свою відповідь.
  2. Дайте порівняльну характеристику компонентам і факторам формування організаційної культури. Як провести теоретичний, емпіричний та методологічний аналіз «організаційної культури» і його зв'язків з належним виконанням норм в питаннях цивільної безпеки та організаційною поведінкою?
25. Порівняйте результат «ввімкнення» особистості у взаємодію в професійній групі. Результатом стає конструктивний чи деструктивний розвиток стосунків. Що дає аналіз за допомогою таких понять керівнику?
26. Розкрийте особливості і характеристики ролей, які займають в організації щодо питань відповідальності за стан безпеки? Наведіть приклади. Доповніть свій аналіз параметром «роль для себе - роль для інших».
27. Розкрийте смислове навантаження поняття «технологія» «технологічний підхід» в управлінській діяльності, його зміст та обсяг, пов'язані концептуальні поняття та пояснювальний потенціал, зв'язки із поняттями теоретичного, емпіричного та методологічного аналізу.
28. Розкрийте зміст та обсяг поняття «навчання населення з питань цивільного захисту». Які Ви знаєте інновації у його веденні? Обґрунтуйте їх інноваційність з опорою на наукові положення. Хто їх автор? Яка Ваша думка?
29. Розкрийте зміст параметрів діяльності. Дайте характеристику ключовим із них. З ким може проводитися їх оцінка та за яких умов? Параметри виберіть самостійно.
30. Розкрийте особливості та ознаки того, що у підлеглого «працює» та виявляє себе мотив чи сенс дій. В чому різниця? Мотиваційна сфера, це відповідь на питання: «Що спонукає»? чи «Заради чого»? Обґрунтуйте. Як розгортається сонука до дій? У випадку, коли охоплює страх? Як його здолати, який механізм та ознаки ?
31. Дайте характеристику видів відповідальності, які можна використовувати для оцінки підлеглих. Як аналізують випадки

професійної відповідальності: ситуація, предмет, інстанція, об'єкт відповідальна поведінка?

32. Як Ви розумієте методологію системного підходу керівника до різних питань? Якими питаннями до себе чи іншого з'ясувати, що його мислення є системним, за якими ознаками? За якими ознаками можна зрозуміти, що інший діє системно?
33. З ким із постраждалих не проводиться перша психологічна допомога? З ким проводиться психологічна допомога, психоедукація? З особами, які зазнали фізичної та психологічної травми, людьми із ампутованими кінцівками, з онкохворими.
34. Розкрийте призначення та зміст проведення керівником підрозділу ДСНС України системного аналізу? Чи може предметом такого аналізу бути спроможність особистості усвідомлювати поточний момент.
3. Розкрийте підсистеми «чорного ящика» як поняттєвого засобу необхідного для проведення керівником системного підходу та дій. Наведіть приклад такого аналізу до прояву у підлеглих страху Обґрунтуйте свій приклад.
4. Дайте характеристику ситуації, понять, моделей необхідних для оцінки морально-психологічного стану підлеглих та населення в районі проведення оперативних дій Які поняття та моделі використовує керівник підрозділу в інших випадках? З їх допомогою проаналізуйте власний морально-психологічний стан зв'язку із конкретним інформаційним приводом. Продумайте дії на його покращення.

14. Політика викладання навчальної дисципліни

1. Активна участь в обговоренні навчальних питань, попередня підготовка до семінарських та практичних занять за рекомендованою літературою, якісне і своєчасне виконання завдань.

2. Сумлінне виконання розкладу занять з навчальної дисципліни (здобувачі вищої освіти, які запізнилися на заняття, до заняття не допускаються).

3. Здобувач вищої освіти має право дізнатися про свою кількість накопичених балів у викладача навчальної дисципліни та вести власний облік цих балів.

4. При виконанні індивідуальної (самостійної) роботи здобувач зобов'язаний дотримуватись політики академічної доброчесності. У разі виявлення фактів порушення політики здобувач несе відповідальність згідно «Кодексу академічної доброчесної НУЦЗ України».

15. Рекомендовані джерела інформації

Базова література

1. Абрамов Ю.О., Грінченко Є.М., Кірючкін О.Ю. Моніторинг надзвичайних ситуацій. Підручник / Ю.О. Абрамов, Є.М. Грінченко, О.Ю. Кірючкін – Харків: АЦЗУ, 2005. – 530 с.
2. Агаєв Н. А., Дикун В. Г., Чорний В. С. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України підручник / Н. А. Агаєв, В. Г. Дикун, В. С. Чорний. 2020. –754 с.
3. Азаров С.І., Сидоренко В.Л., Єременко С.А., Пруський А.В., Демків А.М. Захист критичної інфраструктури в умовах надзвичайних ситуацій: монографія / С.І. Азаров, В.Л. Сидоренко, С.А. Єременко, А.В. Пруський, А.М. Демків. –К., 2021. – 375 с.
4. Альбощій О.В., Кулешов М.М., Калашніков О.О., Рашкевич С А., Труш О.О. Основи управління в органах і підрозділах МНС України: Навчальний посібник / О.В. Альбощій, М.М. Кулешов, О.О. Калашніков, С А. Рашкевич, О.О. Труш. - Харків, 2007. - 310 с.
5. Андронов В.А., Рогозін А.С., Соболь О.М., Тютюник В.В., Шевченко Р.І. Природні та техногенні загрози, оцінювання небезпек. Навчальний посібник. / В.А. Андронов, А.С. Рогозін, О.М.Соболь, В.В. Тютюник, Р.І. Шевченко – Харків: НУЦЗУ, 2011. – 270 с.
6. Бойчук Ю. Д. Сучасні здоров'язберезувальні технології : монографія / Ю. Д. Бойчука. – Харків: Оригінал, 2018. – 724 с.
7. Бочелюк В. Організаційна психологія на підприємстві / В. Бочелюк. – К.: Скиф, 2012. – 272 с.
8. Варенко В. М., Братусь І. В., Дорошенко В. С., Смольников Ю. Б., Юрченко В. О. Системний аналіз інформаційних процесів: Навч. посіб. / В. М. Варенко, І. В. Братусь, В. С. Дорошенко, Ю. Б. Смольников, В.О. Юрченко. – К.: Університет «Україна», 2013. – 203с.
9. Власов П. К. Психологія проектування організації на етапі задуму: дис. ... доктора психологічних наук: 19.00.10 – «організаційна психологія; економічна психологія» / П. К. Власов. – К., 2017. – 564 с
10. Г.С.Грибенюк Основи практичної психології рятувальника / Г С. Грибенюк. – Черкаси, 2005. – 521 с.
11. Герасименко М., Мараєва В., Мацагор О. Навчальний посібник з національно-патріотичної підготовки особового складу Збройних Сил України на 2020 навчальний рік / М. Герасименко, В. Мараєва, О. Мацагор. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2020. – 113 с.
12. Горбунова В. В. Психологія командотворення: ціннісно-рольова парадигма : дис.... д-ра психол. наук: 19.00.05 – «Соціальна психологія, психологія соціальної роботи» / В. В. Горбунова. – К., 2014. – 376 с.
13. Грибенюк Г.С. Психологічна класифікація спеціальностей оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України / Г. С. Грибенюк // Вісник Національного університету оборони України. –

2019. – №2 (40). – С. 46 -53.
14. Грибенюк Г. С. Психологічна підготовка: курс лекцій / Г. С. Грибенюк. – Черкаси: ЧПБ НУЦЗ України 2015. – 200 с.
  15. Грибенюк Г.С. Організаційно-ділова гра / Г.С. Грибенюк. – Черкаси, 2021. – 51 с.
  16. Данілін О.М. Техногенна безпека об'єктів та технологій: курс лекцій / Данілін О.М. – Х.: НУЦЗУ, 2015. – 89.
  17. Долгий М.Л., Осипенко С.І. Обґрунтування системного підходу до управління захистом та безпекою населення у надзвичайних ситуаціях / М.Л.Долгий, С.І.Осипенко // УкрНДІЦЗ. – 2006. – № 2. – С. 120–122. – Режим доступу: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=list_works&hl=uk&hl=uk&user=PJT8w8kAAAAJ
  18. ДСТУ 3891:2013 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять Наказ від 14.10.2013 № 1231 «Про прийняття національних стандартів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими стандартами, затвердження національних стандартів України, скасування нормативних документів України та міждержавних стандартів в Україні». – Режим доступу: http://online.budstandart.com.ua/catalog/doc-page?id_doc=57361
  19. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» № 2245-III від 18.01.2001 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text>
  20. Зливков В. Л. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях / В. Л. Зливков, С. О. Лукомська, О. В. Федан. – Київ: Педагогічна думка, 2016. – 219 с.
  21. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос. – К. : Вища шк., 2004. – 422 с.
  22. Карамушка Л. М. Психологічні засади організаційного розвитку : монографія / Л. М. Карамушка. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 206 с.
  23. Карамушка Л. М. Технології роботи організаційних психологів: Навч. посібник / Л. М. Карамушка. – К.: Фірма «ІНКОС», 2005. – 366 с.
  24. Кісарчук З. Г. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук. – К. : ТОВ “Видавництво “Логос”. – 207 с.
  25. Кодекс цивільного захисту України : [закон України, 02.10.2012 р., № 5403-VI] // Голос України, 2012. – № 220 (5470). – С. 4-20. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
  26. Колесніченко О. С. Психологічна готовність працівників МНС України до професійної діяльності в екстремальних умовах: дис. ... кандидата психологічних наук: 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» / О. С. Колесніченко. – К., 2011. – 238 с.
  27. Комаров О.В. Методологія, форми і методи надання психологічної допомоги та здійснення психокорекційної роботи в системі Міністерства

- України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи: Методичні рекомендації / О.В. Комаров. – К., 2004. – 78 с.
28. Курс психологічної підготовки особового складу військ (сил) Збройних Сил України (КРС 01.313.004-2013 (01)) / Ген.штаб ЗС України. – К., – 2013. – 201 с.
29. Лебедик Л.В., Стрельников В.Ю., Стрельников М.В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін / Л. В. Лебедик, В. Ю. Стрельников, М. В. Стрельников. – Полтава : АСМІ, 2020. – 303 с
30. Методичні рекомендації з проведення тренінгових занять для підготовки освітнього персоналу до розвитку організаційної культури в умовах соціальної напруженості / Л.М. Карамушка, О.В. Креденцер, К.В.Терещенко [та ін.]; за ред. Л. М. Карамушки. – К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. – 49 с.
31. Методичні рекомендації щодо проведення психологічної підготовки особового складу Збройних Сил України / Ген.штаб ЗС України. – К., – 2012. – 214 с.
32. Наказ ДСНС України № 707. від 05.12.2018 р. «Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників у сфері цивільного захисту України» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0707388-18#Text>
33. Наказ МВС України № 22 від 17.01.2019 «Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, та інших форм розпорядчих документів» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0073-19#Text>
34. Наказ МВС України № 262/141 від 27.03.2017 «Про затвердження Інструкції про порядок обміну інформацією у сфері запобігання виникненню та реагування на надзвичайні ситуації між Державною службою України з надзвичайних ситуацій і Державним агентством України з управління зоною відчуження» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0520-17#Text>
35. Наказ МВС України № 658 від 06.08.2018 «Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#Text>
36. Наказ Міністерство праці та соціальної політики України № 6375 від 04.12.2002 «Про затвердження Методики визначення ризиків та їх прийнятних рівнів для декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0637203-02#Text>
37. Наказ МНС України № 338 від 18.12.2000 «Про затвердження Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0970-05#Text>

38. Наказ МНС України № 425 від 11.11.2003 «Про затвердження Положення про моніторинг потенційно небезпечних об'єктів» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1238-03#Text>
39. Наказ МНС України № 98 від 23.02.2006 «Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0286-06#Text>
40. Наказ МВС України № 340 від 26.04.2018 « Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж» [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України від 27.07.2018 — 2018 р., № 57, стор. 33, стаття 2000, код акта 90903. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
41. Наказ МВС України № 747 від 31.08.2017 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України від 08.12.2017 2017 р., № 96, стор. 527. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17/card6#Public>.
42. Наказ МВС України від 30.12.2014 № 1417 «Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні» [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України № 26 Ст. 91. – 2015. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15>
43. Наказ МНС України № 177 «Настанова з організації соціально-гуманітарної роботи з особами рядового і начальницького складу та працівниками органів і підрозділів цивільного захисту». [Електронний ресурс] // МНС України. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0177666-08#Text>
44. Освітньо-професійна програма «Цивільний захист»» підготовки здобувача на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю 263 «Цивільна безпека» галузі знань 26 « Цивільна безпека ». – Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2022. – 30 с.
45. Осьодло В.І. Методичний поради́ник з питань морально-психологічного забезпечення для командирів військових частин(підрозділів) та військовослужбовців, які приймають участь в АТО / В.І. Осьодло. – К.: НУОУ, 2015. – 88 с.
46. Палеха Ю. І. Ключі до успіху, або Організаційна та управлінська культури / Ю. І. Палеха.. – К.: Вид-во Європ. ун-ту фінансів, інформ. систем, менеджм. і бізнесу, 2000. – 211 с.
47. Пауэлл Т., Пауэлл Дж. Психотренинг по методу Хосе Сильвы / Т. Пауэлл, Дж. Пауэлл. — СПб: Питер Пресс,1996. — 192 с.
48. Поканевич О. А. Формування психологічної готовності до професійної діяльності у майбутніх пожежних-рятувальників: дис. ... кандидата психологічних наук: 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» / О. А. Поканевич. – Х., 2019. – 279 с.

49. Посібник з оцінки ризиків на робочому місці Європейська Комісія Люксембург Бюро офіційних публікацій Європейських Співтовариств 1996 р. – 57 с.
50. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2022 р. № 1030 «Порядок ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки та їх обліку» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2022-%D0%BF#Text>
51. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>
52. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 368 «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368-2004-%D0%BF#Text>
53. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 р. № 1107 «Про затвердження Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки» – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1107-2011-%D0%BF#Text>
54. Прокопенко Г.О. Теорія систем і системний аналіз / Г.О. Прокопенко. – Черкаси
55. Розов В. І. Адаптивні антистресові психотехнології: Навч.посібн / В. І. Розов. – К.: Кондор, 2005. – 278 с.
56. Садковий В.П. Основи психологічного забезпечення діяльності МНС: Підручник / В.П. Садковий. – Х.: УЦЗУ, 2009. – 244 с.
57. Синопис діагностичних критеріїв DSM-V та протоколів NICE для діагностики та лікування основних психічних розладів у дітей та підлітків / перекл. з англійської; упор. та наук. ред. Леся Підлісецька. (Серія «Психологія. Психіатрія. Психотерапія»). – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2014. – 112 с.
58. Сміт Патрік. Діти та війна: навчання технік зцілення / Сміт Патрік, Дирегров Етл, Юле Уільям. – укр. переклад – Інститут психічного здоров'я УКУ, 2014. – 84 с.
59. Сорока К.О. Основи теорії систем і системного аналізу: /К.О. Сорока. – ХНАМГ:, 2004. – 291 с.
60. Стасюк В. В. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України: Підручник: у 2 ч. Ч.1. / В. В. Стасюк. – К.: НУОУ, 2012. – 682 с.
61. Стоєцький В.Ф., Дранишников Л.В., Єсипенко А.Д., Жартовський В.М., Найверт О.В. Управління техногенною безпекою об'єктів підвищеної небезпеки. / В.Ф. Стоєцький, Л.В. Дранишников, А.Д. Єсипенко, В.М. Жартовський, О.В. Найверт - Тернопіль: Астон, 2005. – 408 с.
62. Стрельников В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МППК ПУЕТ / В. Ю. Стрельников, І. Г. Брітченко. –

- Полтава : ПУЕТ, 2013. – 309 с.
63. Тімченко В.О. Психологічні наслідки перебування рятувальників у зоні проведення антитерористичної операції дис.... канд. психол. наук: 19.00.09 / В.О. Тімченко. – Харків., 2017. – 199 с.
  64. Хоружий С.М. Пішко І.О., Лозінська Н.С. Психологічна робота з посттравматичними стресовими розладами у військовослужбовців Збройних Сил України. Частина 2: Групові форми психологічної допомоги військовослужбовцям у подоланні наслідків психологічної травматизації. Методичний посібник / С.М. Хоружий, І.О. Пішко, Н.С. Лозінська. — К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. – 84 с.
  65. Янкович О. І. Освітні технології сучасних навчальних закладів: навчально-методичний посібник / О. Янкович, Ю. Беднарек, А. Анджеєвська. – Тернопіль : ТНПУ ім В. Гнатюка, 2015. – 212 с.

Допоміжна література

1. Агаєв Н. А. Культура відносин у військовому колективі. Порадник командирів : метод. посіб. / Н. А. Агаєва. – К.: ФОП Маслаков, 2021. – 121 с.
2. Агаєв Н. А., Скрипкін О. Г., Дейко А. Б., Еверт О. В.. Я повернувся: психологічний поради́ник / Н.А. Агаєв, О.Г. Скрипкін, А.Б. Дейко, О.В. Еверт. – К.: НДЦ ГП ЗС України, 2016. – 20 с.
3. Волошина В. В. Психологічні технології підготовки майбутнього психолога дис.... д-ра психол. наук: 19.00.07 / В. В. Волошина. – К., 2016. – 423 с.
4. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства – від знуцань у сім'ї до політичного терору / Дж. Герман; переклад з англ. О. Лизак, О. Наконечна, О. Шлапак. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. – 416 с.
5. Грамм О. М. Сучасні технології та інноваційні методи навчання : рекомендаційний бібліографічний покажчик (з фондів бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету) / О. М. Грамм. – Кривий Ріг, 2020. – 131 с.
6. Грибенюк І. Г., Темченко Ю. Г., Грибенюк Г. С. Прогноз на успішність діяльності в екстремальних умовах / І. Г. Грибенюк., Ю. Г. Темченко, Г. С. Грибенюк // Вісник Національного університету оборони України. – 2021. – №1 (59). – С. 42 -50.
7. Грицевич Т.Л., Капінус О.С., Мацевко Т.М., Ткачук П.П. Соціально-психологічні технології управління військовими колективами: Навчально-методичний посібник / Т.Л. Грицевич, О.С. Капінус, Т.М. Мацевко, П.П. Ткачук. – Львів: НАСВ, 2018. – 256 с.
8. Грінченко Є.М., Кірочкін О.Ю., Тютюник В.В., Шевченко Р.І. Інтегральна система безпеки регіонів України, як складових державної територіально-часової параметричної системи. принцип комплексної оцінки небезпеки /

- Є.М. Грінченко, О.Ю. Кірочкін, В.В Тютюник., Р.І Шевченко // УкрНДІЦЗ. – 2008. – № 7. –
Режим доступу: <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfEmergencies/vol7/grinchenko.f>
9. Екстремальна та кризова психологія : [термінологічний словник] / [Александров Ю. В., Гонтаренко Л. О., Євсюков О. П. та ін.] ; за ред. О. В. Тімченка. – Х. : ХНАДУ, НУЦЗУ, 2010. – 291 с.
  10. Катренко А. В. Системний аналіз об'єктів та процесів комп'ютеризації: / А. В. Катренко. – Львів. – 424 с.
  11. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С. Основи психологічних знань про психічні розлади для військового психолога. Методичний посібник / О.М.Кокун, І.О.Пішко, Н.С.Лозінська. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2018. – 310 с.
  12. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Малхазов О.Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник / О.М.Кокун, І.О.Пішко, Н.С.Лозінська, О.В.Копаниця, О.Р. Малхазов. – К.: НДЦ ГП
  13. Косолапов О.М. Психологічна корекція професійних страхів у працівників рятувальних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій / О.М. Косолапов. – Х., 2015. – 211 с.
  14. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах / М.С.Корольчук, В.М. Крайнюк. – К.: «Ніка-Центр». 2006. –493 с.
  15. Мороз В.М., Скрипкін О.Г. Керівні психологічні техніки: посібник для командира роти (взводу) / В.М. Мороз, О.Г. Скрипкін. – К.: НДЦ ГП ЗС України, 2020. – 72 с.
  16. Мул С.А. Психологія готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності дис.... докт. психол. наук: 19.00.01 / , С.А. Мул. – Івано-Франківськ., 2016. – 538 с.
  17. Наказ Главнокомандувача Збройних Сил України від 24.10.2020 р. № 173 «Інструкція з організації психологічної підготовки у Збройних Силах України».
  18. Неурова А.Б. Психологічні особливості емоційної стійкості рятувальників дис.... канд. психол. наук: 19.00.09 / А.Б. Неурова. – Івано-Франківськ., 2017. – 199 с.
  19. Оніщенко Н.В. Особливості встановлення психологічного контакту психолога ДСНС України з постраждалими в умовах надзвичайної ситуації : монографія / Н.В. Оніщенко, О.В. Тімченко, Р.М. Ціцей. – Х. : НУЦЗУ, КП «міська друкарня», 2014. – 156 с.
  20. Писклакова О.О., Ляшевська О.І. Синтез ієрархічної багаторівневої системи управління й локалізації надзвичайних ситуацій / О.О. Писклакова, О.І.Ляшевська // УкрНДІЦЗ. – Режим доступу: http://29yjmo6.257.cz/bitstream/123456789/5824/1/%D0%9F%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D

[0%9B%D1%8F%D1%88%D0%B5%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F.pdf](#)

21. Превентивні психофізіологічні заходи з попередження розвитку дезадаптації у військовослужбовців (невротичних та психічних розладів, пресуїцидальних форм поведінки) в умовах воєнного конфлікту та після його завершення: Метод. реком. / Швець А.В., Коваль О.В., Лук'янчук І.А., Іванцова Г.В., Чайковский А.Р. – К. : “МП Леся”, 2016. – 80 с.
22. Проблеми надзвичайних ситуацій. Зб. наук. пр. АЦЗ України. Вип. 3. – Харків: Фоліо, 2006. – 175 с.
23. Прокопів Л.М. «Інноваційні освітні технології» : навчально-методичний посібник / упорядник Л.М. Прокопів. - Івано–Франківськ, 2020. –172 с.
24. Романишин А. М., Бойко О.В. Первинна психологічна допомога і реабілітація в бойових умовах / А. М. Романишин, О.В. Бойко.– Львів: НАСВ, 2014. – 121 с.
25. Сафін О.Д. Психологія професійної діяльності офіцера: Підручник / О.Д.Сафін. – Хмельницький: Видавництво Академії ПВУ, 1999. – 488 с.
26. Соболь О.М. Моніторинг надзвичайних ситуацій та теорія ризиків. Методичні рекомендації для самостійної роботи з навчальної дисципліни. / О.М. Соболь – Харків: НУЦЗУ, 2017. – 9 с.
27. Столяр Ю, В., Янова. Г. Надзвичайні ситуації техногенного характеру / Столяр Ю, В., Янова. Г. Кам'янець – Подільський, 2002 р. – 219 с.
28. Темченко Ю. Г., Дмитренко М. Й., Грибенюк Г. С. Духовність як детермінанта діяльності в екстремальних умовах / Ю. Г Темченко, М. Й. Дмитренко, Г. С. Грибенюк // Вісник Національного університету оборони України. – 2021. – №1 (59). – С. 46 -56.
29. Титаренко Т. М., Ларіна Т.О. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека / Т. М. Титаренко, Т.О. Ларіна. – К., 2016. –120 с.
30. Федорчак В.В. Механізми державного управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій в Україні – дис.. докт. наук з державного управління – 25.00.02. / В.В Федорчак. – НУЦЗ України. – Харків, 2018. – 423 с
31. Фомич М.В. Психологія діяльності в особливих умовах : навч.посіб. / [М.В. Фомич, С.І. Головченко, Г.С. Грибенюк, О.М. Дячкова та ін.] ; за заг. ред. проф. М.А. Кришталя. – Черкаси: видавець Третяков О.М., 2021. – 120 с.
32. Харамда Г.М. Цивільний захист / Г.М. Харамда.. – К., 2012. – 133 с.

Інформаційні ресурси

1. Урядовий портал <https://www.kmu.gov.ua/>
2. ДСНС України – сайт України – Режим доступу: <https://dsns.gov.ua/>
3. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 23.10.2020 року №173 «Про затвердження Інструкції з організації психологічної підготовки у Збройних Силах України» <https://dovidnykmpz.info/psycho/nakaz-holovnokomanduvacha-zbroynykh-syl-ukrainy/>
4. Інститут психології імені Г.С. Костюка Національної Академії педагогічних наук України – Режим доступу: <http://psychology-naes-ua.institute/info/264/New>
5. Інститут модернізації методів освіти Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/>
Oxford Department of Experimental Psychology – Режим доступу: <https://www.psy.ox.ac.uk/>
6. New Oxford Textbook of Psychiatry (3 edn) Edited by John R. Geddes, Nancy C. Andreasen, and Guy M. Goodwin – Режим доступу: <https://oxfordmedicine.com/view/10.1093/med/9780198713005.001.0001/med-9780198713005-part-3>
7. N. C. Andreasen Post Traumatic Stress Disorder, in Comprehensive Textbook of Psychiatry, 4th ed., H. I. Kaplan snr B. J. Sadock (Baltimore: Willams &Wilkins,1985), 918 - 924
8. Nancy C. Andreasen, What is post-traumatic stress disorder? – Режим доступу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3182007/>

Розробник:

професор кафедри психології
діяльності в особливих умовах
доктор психологічних наук, професор

Геннадій ГРИБЕНЮК